

Davosun təhsil gündəmi

Ümumdünya İqtisadi Forumu (WEF) mötəbər beyin mərkəzi olaraq hər il İsveçin Davos şəhərində keçirilən “The Davos Agenda” forumu ərəfəsində dünyanın yaxın onilliklər ərzində inkişaf istiqamətlərinə dair hesabatlar dərc edir. Bu sənəd təhsil, iqtisadiyyat, sənaye, biznes, İKT dünyası üçün ciddi əhəmiyyət daşıyan kompas kimi qiymətləndirilir. Bu il Forumun 2021-ci ilin Qlobal Risklər Hesabatı dərc olunaraq dünya ictimaiyyətinə təqdim edilib. Hesabata əsasən, dünya uzun müddətli risklərə diqqət yetirməlidir. 2020-ci ildə dünya uzunmüddətli risklərə, məsələn, hazırda birbaşa təhlükə yarıdan pandemiya məhəl qoymamanın fəlakətli nəticələri ilə üzləşdi. COVID-19 bərabərsizliyi və sosial parçalanmanı gücləndirdi, yaxın 3-5 il üçün iqtisadiyyatlara təhlükə yaradaraq növbəti 5-10 ildə geosiyasi sabitliyi zəiflətməklə hədələyir.

S.1.

⇒Ardı səh.13

Davosun təhsil gündəmi

⇐ Əvvəlki səh.1

Bununla yanaşı, növbəti onillikdə ehtimal və təsir baxımından risklərin siyahısına hələ də ekoloji problemlər rəhbərlik edir. "Son 15 il ərzində Ümumdünya İqtisadi Forumunun global risklərə dair hesabatı pandemiyaların təhlükəsi barədə dünyaya xəbərdarlıq edib. Biz 2020-ci ildə uzunmüddətli risklərə məhəl qoymamağın nəticələrini gördük. COVID-19 milyonlarla insanın həyatını itirməsi ilə yanaşı, səhiyyə, iqtisadiyyat və rəqəmsal texnologiyalar sahəsində uzun müddətdir davam edən disproporsiyaları da üzə çıxardı. Bu hadisələr ətraf mühitin pisləşməsi kimi uzunmüddətli problemlərin həlli üçün lazım olan global əməkdaşlığı daha da çətinləşdirə bilər", - deyərək Ümumdünya İqtisadi Forumunun təsisçisi professor Klaus Şvab və Forumun icraçı direktoru Saadiyə Zahidinin "2021-ci il Qlobal Risklər Hesabatı" sənədinin giriş hissəsində yer almış məqaləsində bildirilir.

Bir çox şagird məktəb dərsləri üçün kompüterə girə bilməyib

Hesabatda texnologiya və rəqəmsal bacarıqların cəmiyyətdə mühüm rolunun artacağından bəhs olunur. Qeyd edilir ki, texnologiya və rəqəmsal bacarıqlara sahib olmaq məsələsinə gəldikdə, "zənginlər" və "yoxsullar" arasındakı boşluq genişləyən və sosial birləşmə təhlükə yarada bilər. Bu, xüsusilə bütün dünyada gənclərə təsir göstərəcək, çünki bu qrup öz həyatı üçün ikinci qlobal böhranla üzlişir və növbəti onillikdə imkanlardan istifadə edə bilməz.

Dünyanın hər yerində iş yerləri və məktəblər COVID-19-un yayılmasını məhdudlaşdırmaq üçün bağlandıqda yaşlıların 60 faizi əsas rəqəmsal bilik və bacarıqlara malik deyildi, bu da onları sürətlə onlayn əməliyyatlara keçməyə məcbur etdi. Bir çox şagird məktəb dərsləri üçün kompüterə girə bilməyib: Çində şagirdlərin 25%, Meksikada 45%, İndoneziyada 65% internetdə əziyyət çəkib. Forum xatırladı ki, rəqəmsal boşluq pandemiya dövründə də həyəcən doğurdu: Beynəlxalq Elektrik Rabitəsi Birliyi 2018-ci ildə dünya əhalisinin yalnız 50 faizinin internetə qoşulduğunu bildirib. Buna görə də qurum internetə çıxış imkanlarının yaxşılaşdırılması üçün kollektiv səyləri 2 dəfə artırmağa çağırır.

Bütün dünyada təhsil sistemləri onlayn təlimin təbii ilə dəstəklənən mürəkkəb struktur transformasiyasına məruz qalmalıdır. Bu dəyişiklik potensial olaraq xərcləri azaldı və ölçənliliyi genişləndirə bilər, lakin rəqəmsal vasitələr, onlayn giriş və iştirak üçün bilikləri olmayan tələbə və işçilər risk altındadır. Dünya üçün ən ciddi qısamüddətli təhdidlər siyahısında beşinci yeri tutan "Rəqəmsal bərabərsizlik" ölkələr daxilində və ölkələr arasında güclənir. Forum ölkələri rəqəmsal təhsilə investisiyalar qoymağa çağırır, əks halda zəngin və kasıblar fonunda texnoloji bərabərsizlik daha da güclənə bilər.

Hamiya bir dərslər

"2020-ci ildə global pandemiya riski gerçəkləşdi. Biz bilirik ki, hökumətlər, biznes və digər maraqlı tərəflər üçün belə uzunmüddətli risklərlə mübarizə aparmaq nə qədər çətin, amma hamı üçün bir dərslər var: etiraf etməliyik ki, onlara məhəl qoyulmaması onların yaranma ehtimalını azaltmır. Hökumətlər, müəssisələr və cəmiyyətlər pandemiya çıxmağa başladığı üçün onlar təcili olaraq

Qlobal risklər dünyada təhsilin əhəmiyyətli rolunun artdığını göstərir

yeni iqtisadi və sosial sistemlər formalaşdırılmalıdır ki, bu da bizim kollektiv davamlılığımızı və sarsıntılara cavab vermə qabiliyyətimizi artıracaq, eyni zamanda bərabərsizliyi azaldacaq, sağlamlığı yaxşılaşdıracaq və planeti qoruyacaq", - deyərək Ümumdünya İqtisadi Forumunun icraçı direktoru bildirib.

Avropada risk idarəetmə şöbəsinin müdiri Karolina Klint hesabatda əksini tapmış rəqəmsallaşma, yeni iş yerlərinin açılması və texnoloji biliklərin əhəmiyyətli rolunu belə qiymətləndirir: Rəqəmsal çevrilmənin sürətlənməsi böyük faydalar vəd edir, məsələn, 2025-ci ilə 100 milyon yeni iş yerinin yaradılması kimi. Bununla yanaşı, rəqəmsallaşdırma 85 milyona yaxın iş yerini sıxışdırırsa, çünki planetin yetkin əhalisinin 60%-i hələ də əsas rəqəmsal texnologiyalara sahib deyil və mövcud bərabərsizliyin dərinləşməsi riski mövcuddur.

"2020-ci il pandemiya bütün dünyada iqtisadiyyatın və cəmiyyətin əsaslarını sarsıdan stres testinə çevrildi. Sistem sarsıntılarının davamlılığını bərpası xeyli maliyyələşdirmə, beynəlxalq əməkdaşlıq və daha çox sosial birlik tələb edəcək. Sabitlik həm də bütün dünyada internetə girişin artmasından asılı olacaq, bilirik ki, əvvəllər rəqəmsallaşdırılmış iqtisadiyyatlar 2020-ci ildə nisbətən yaxşı nəticələr göstərmişdir", - deyərək SK Group Sosial Dəyərlər Komitəsinin prezidenti bildirib. "Lakin, əgər 5G və süni intellektin daha da genişləndirilməsi böyümə mühərriki olarsa, biz təcili olaraq rəqəmsal boşluğu və etik riskləri aradan qaldırmaqlıyıq".

Kövrək təhsil sistemləri

2020-ci ildə dünya təhsil sistemi misli görünməmiş çağırışlarla qarşılaşdı. Pandemiya qadağalarının ilk dalgası zamanı bütün dünyada şagirdlərin 80%-i məktəbə getməmişdir, çünki sınıfdə onənbə təhsil kəsilmişdir. Televiziya, radio və internet vasitəsilə distant təlimə uyğunlaşmağa baxmayaraq, imkanlarda kəskin regional fərqlər müşahidə olunurdu. Dünyada tələbələr üçün ən azı 30%-i rəqəmsal və yayım formatında təhsil almaq üçün texnologiyalara imkan tapmır. Pandemiya xüsusilə gənclər ağır zərər çəkib, 112 ölkədən olan

gənclərin 51% -i onların təhsilinin geridə qaldığını düşünür.

Adaptiv tədbirlər məktəblərin sonda yenidən açılmasına imkan versə də, bir çox problemlər hökumətlərin yavaş reaksiyası səbəbindən sonrakı dalğalar boyunca qaldı. Məktəblərin bağlanması gənclərin bərabərsizliyini daha da ağırlaşdırdı. Yüksək gəlirli ailələrdə şagirdlər potensial olaraq daha məqsədyönlü və fərdiləşdirilmiş təhsil sxemindən faydalana bilərdilər, lakin məhdud resurslar keçirən gənclər rəqəmsal əlaqənin, böyüklərin dəstəyi və ya evdə oxumaq üçün kifayət qədər yer olmaması səbəbindən təhsil imkanlarında iştirak etməyə çalışırdılar. Digərlərinin fikrincə, sərhədlərin bağlanması təhsilin mobilini çətinləşdirirdi.

Evdə təhsil və işləmək ailələrdə stres səviyyəsini və bəzi yerlərdə gənclərə qarşı zoraklıq hallarının sayını artırmışdır.

Təhsil əlavə investisiyaya lazımdır

Hesabatda qeyd olunur ki, pandemiya geniş yayılmış iqtisadi və sosial sarsıntılar qarşısında gənclərin zəifliyini nümayiş etdirib. Siyasi və iqtisadi sistemlər gənclərin ehtiyaclarını birbaşa ödəmək və nəsil itkisi riskini minimuma endirmək üçün global miqyasda uyğunlaşmalıdır. Sağalma prosesinin mərkəzində təhsil sektorlarının yaxşılaşdırılmasına, ixtisasın artırılmasına və yenidən hazırlanmasına, sosial müdafiənin adekvat sxemlərinin təmin edilməsinə, gender ayrınlığının azaldılmasına və psixi sağlamlığın fəsadlarının aradan qaldırılmasına investisiya qoyulmalıdır.

Yeni təlim üsulları daha geniş, uyğunlaşdırıcı və hərtərəfli olmaq potensialına malikdir ki, bu da tələbələrə yaradıcılıq, innovasiya və şəxsiyyətlərarası bacarıq kimi 21-ci əsrin bacarıqlarını inkişaf etdirməyə imkan verir. Lakin dövlət və özəl sektorlara bütün gənclər üçün bərabər investisiya qoyulması hər zaman kəskin vacibdir. Əmək bazarının sürətlə dəyişən xarakterini nəzərə alsaq, istehsalda uzaqlaşmadan peşə təhsili və təhsilə əlavə investisiya da lazımdır. Təhsil texnologiyalarına qoyulan investisiyalar fiziki tərbiyə infrastrukturunun

uyğunlaşdırılması ilə müşayiət olunmalıdır ki, məktəblər Dördüncü Sənaye İnkılabının potensialından istifadə edərkən bilsinlər. Müvəffəqiyyət əldə etmək üçün məktəblər qidalanma, fiziki və psixoloji sağlamlıq sahəsində xidmətlərin göstərilməsində kritik rol oynamağı, həmçinin risk qruplarından olan uşaqlar və yeniyetmələr üçün təhlükəsiz sığınacaq kimi çıxış etməlidirlər.

Gənclər üçün yolun daralması

Hesabatda qeyd olunur ki, gələcəkdə iqtisadi, ictimai və siyasi həyatda iştirak etmək üçün imkanların olmaması uzunmüddətli qlobal nəticələrə səbəb ola bilər.

Təcrid olmaq ən azı bir semestr təhsilin itirilməsinə səbəb ola bilər ki, bu da gələcəkdə davamlı uğurların əldə olunmasına təsir göstərə, təhsildən yayıma faizini artıra və sağlamlıq üçün daha təhlükəli davranışlara səbəb ola bilər. Bu, orta və ali təhsil müəssisələrinin şagird və tələbələrini təhsilini davam etdirmək və ya peşə hazırlığı, hətta ibtidai səviyyədə iş almaq üçün zəruri bacarıqlar əldə etmələrini çətinləşdirə bilər. Belə əlavə təhsil və ya təhsil "gələcək peşələri" üçün daha da vacibdir. Aztəminatlı ailələrdən olan gənclər məktəbə geri yox, işə göndərilənlər, təhsillərini tamamilə itirmək riskini daşıyırlar.

Məhdud iqtisadi və təhsil perspektivləri gənclərin məyus olmasını daha da ağırlaşdırır. Nəsilər arasında hərəkətliliyin azalması və sosial-iqtisadi bərabərsizliyin artması, COVID-19 böhranı ilə ağırlaşan mövcud meyllər gənclərin psixi sağlamlığını xeyli pisləşdirmişdir. İnkişaf etmiş ölkələrdə gənclər arasında yalnızlıq və narahatlıq artıq "epidemiya" kimi xarakterizə olunmuşdu, lakin koronavirus pandemiyasının başlanğıcından bəri bütün dünyada uşaqlar və gənclərin 80%-də psixi sağlamlıq pisləşmişdir.

COVID-19-a qarşı siyasətin cavab tədbirləri gənclərin marginallaşmasını daha da ağırlaşdırdı. Dünya iqtisadiyyatı 2020-ci ilin ikinci rübündə kəskin şəkildə aşağı düşüb və bu da gənclərin gəlirlərinə qeyri-mütənəsis təsir göstərmişdir. Bir çox öl-

kələrdə onlar ilk olaraq karantin səbəbi ilə işlərini itiriblər. Bir çox gənclər pandemiya dövründə ən çox zərər çəkən xidmət sahəsi və istehsal kimi sektorlarda işləyirlər. Xüsusilə dünyada təxminən 80% gənclərin işsiz olduğu qeyri-rəsmi sektor zərər çəkmişdir. Ümumiyyətlə, artıq 2020-ci ilin əvvəlində 21% təşkil edən işsiz, təhsilli və ya peşə hazırlığı olmayan gənclərin sayı, ehtimal ki, gələcək illərdə artacaq.

Təhsildə gender bərabərsizliyi

Mövcud böhran təhsil və iş sahəsində gender bərabərsizliyini də aşıra etdi və daha da ağırlaşdırdı. Bu boşluğun tarixən onu aradan qaldırmaq üçün ilk addımdır. Məktəblər və işəgötürənlər gənclərin məktəbə və ya işə qayıda bilmələrini təmin etmək, həmçinin gender zorakılığı qurbanları üçün dəstək proqramlarının həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görməlidirlər.

Yenidən hazırlanma, ixtisaslaşma yenə də aktualdır

Mütəxəssislər qeyd edirlər ki, işəgötürənlərin demək olar ki, yarısı əmək bazarındakı dəyişiklikləri nəzərə alaraq vəzifə və ya vəzifələrini dəyişdirmək niyyətindədir. Bundan əlavə, təşkilatların 73 faizi öz işçilərinin əksəriyyətini yenidən hazırlıq və ixtisas artırmaq üçün motivasiya etməyi planlaşdırır. WEF hesab edir ki, sahibkarlar üçün qısamüddətli riskləri azaltmağın ən yaxşı yollarından biri işçilərin təhsilə investisiya qoymağıdır. "Şirkətlər gələcəkdə bazarlarda uğur qazanmaq üçün tələb və işçilərə rəqəmsal vasitələr vermək üçün ixtisas artırma proqramlarına investisiya qoymalıdır", - deyərək WEF-in Qlobal Risklər şöbəsinin müdiri Emilio Granados Franko bildirib. "Biz artıq işəgötürənlərin bu vəzifənin öhdəsindən necə gəldiyini gördük: 2020-cü ilin II rübündə onlayn tədris imkanlarının təmin edilməsi beş dəfə artıb".

Risklər dövründə hansı biliklər əhəmiyyətlidir?

Ümumdünya İqtisadi Forumunun tədqiqatçıları əmək bazarını təhlil edib və bu il hansı bacarıqların tələb olacağını bildiriblər. Aktual bacarıqlar hər hansı bir işdə faydalı olacaq soft skills (çevik bacarıq) kateqoriyasına aiddir. Ekspertlər hesab edirlər ki, yalnız bu bacarıqları fasiləsiz öyrəndikdə insan peşəkar olaraq qala bilər. 2025-ci ilə qədər işəgötürənlər üçün vacib olan və artıq nəzəriyyə ilə yanaşı məktəblərdə öyrənməni zəruri edən peşəkar səriştələr bunlardır: analitik düşüncə və innovasiya; aktiv təlim və təlim strategiyalarının qurulması; problemlərin hərtərəfli həlli; tənqidi düşüncə və analiz; yaradıcılıq, orijinallıq, təşəbbüskarlıq; liderlik və sosial təsir; texnologiyalardan istifadə, monitorinq və nəzarət; proqramlaşdırma və dizayn; stress dözümlülük və çeviklik; mülahizə, problemlərin həlli və ideyaların generasiyası; emosional intellekt; problemlərin aradan qaldırılması; xidmət orientasiyası; sistemli analiz və qiymətləndirmə; inam və danışıqlar aparmaq.

Hesabatda qeyd olunur ki, koronavirus ölkələrə, şirkətlərə və qeyri-hökumət təşkilatlarına WEF hesabatında göstərilən bəzi riskləri azaltmaq üçün dərslər verdi. Keyfiyyətli analiz, qurulmuş kommunikasiya, ictimai və özəl sektorlar arasında daha dərin münasibətlər gələcək risklərə hazırlıqda kömək edə bilər.

Oruc MUSTAFAYEV